

Společenský tlak v zemích Severoatlantické aliance na efektivnost výcviku i ve sféře životního prostředí přinutil v polovině devadesátých let 20. století výcvikovou skupinu NATO/podskupinu pozemního vojska (NTG/ASG) ustanovit tzv. pracovní skupinu pro ekologizaci výcviku (ETWG - Environmental Training Working Group), jež se zabývá problematikou snížení negativního vlivu vojenského výcviku na životní prostředí. Jedním z hlavních cílů této pracovní skupiny bylo i vypracování vhodné metody, která by umožnila snadno a rychle stanovit signifikantní vlivy vojenského výcviku a klasifikovat jejich dopad na danou lokalitu. V roce 1997 bylo touto skupinou v belgickém Namuru zorganizováno jednání za účelem prezentace první indexové metody pod názvem Training Impacts Matrix [1].

O principy posouzení vlivu výcviku se začala zajímat řada států kooperujících v partnerství a do praxe řízení vojsk se začal prosazovat trend zkoumání vlivu vojenského výcviku na životní prostředí za pomoci univerzální vhodné metody. První členskou zemí NATO prezentující návrh metodiky, založené na jednoznačných postupech a logických operacích [2] byla Česká republika, která metodiku uvedla na zasedání ETWG v Německu roku 2000.

V následujících letech byla metodika dále rozpracovávána pozměněným týmem řešitelů a v roce 2003, na základě jejího dokončení, byla prezentována na mezinárodní konferenci primární struktura návrhu metody hodnocení vlivu vojenského výcviku na životní prostředí s názvem Index of Environmental Acceptability of Military Activities [3]. Její podrobnější popis je prezentován v první kapitole článku. Následující kapitoly jsou zaměřeny na klasifikaci a indexové ohodnocení dopadové skupiny chráněná území.

1. Index of Environmental Acceptability of Military Activities

Jedná se o primární strukturu návrhu metody, jejímž cílem je hodnocení negativního vlivu vojenských výcvikových činností na životní prostředí. Uvedený návrh lze aplikovat ve všech vojenských prostorech ale i mimo ně. Je výhodný k dosažení prevence, a proto se jeví jako vhodný nástroj systému environmentálního řízení velitele výcviku.

Navrhovanou metodou lze systémově posoudit nejen všechny složky biosféry, zahrnující různé ekosystémy pedosféry, hydrosféry, atmosféry, rostliny, živočichy a faktory neživé přírody, ale i rozdílné typy nekonečného ohrožení životního prostředí (znečištění ovzduší chemikáliemi a prachem, kontaminaci půdy a vody, mechanickou degradaci půdy, vnášení odpadů, přímé i nepřímé poškození živých organismů, působení hluku a vibrací, záření, poškozování vzhledu krajiny aj.) za respektování právní úpravy životního prostředí státu.

Indexová metoda hodnocení vlivu vojenského výcviku na životní prostředí je založena na principu krokového systému, který hodnotí zdroj nebezpečí (materiál, technika, činnost, energii) a oblast jeho možného dopadu (složky životní prostředí). Cílem vojenské aplikace

je tedy realisticky ohodnotit environmentální rizika výcviku vojsk v mírových podmínkách. Posuzování rizik by mělo být založeno zejména na legislativních podmínkách ochrany životního prostředí, aby činnost jednotky byla nejen přijatelná z environmentálního hlediska, ale i právně ošetřena.

Podstata metody spočívá v účelové analýze, která je tvořena okruhem nebezpečí (N), tj. zvolenou činností, která svou materiální podstatou je nebezpečná životnímu prostředí a citlivými dopady (D) na složky životního prostředí, které jsou vystaveny negativnímu působení zvolené činnosti a mohou jí být výrazněji ovlivněny.

Vlastní stanovení rizika sestává ze tří kroků. Nejprve je analyzováno nebezpečí (N) a určena sféra jeho možného dopadu (D). Za druhé pomocí indexů a jednoduchých matematických operací (sčítání a součinu) jsou stanoveny celkové indexové hodnoty nebezpečí a dopadu (CIHN, CIHD) a jejich kombinací je určena environmentální charakteristika jednotlivých rizik (ECR). Třetím krokem je implementace získaných výsledků do rozhodovacího procesu velitele.

Indexace environmentálního rizika je stanovena ze dvou základních výpočtů. Prvním cílem je stanovení základní indexové hodnoty nebezpečí (ZIHN) a základní indexové hodnoty dopadu (ZIHD), ke kterým jsou potom v dalším členění přičítány přírážka nebezpečí (PN) resp. přírážka citlivosti dopadu (PD). Přírážky mají význam jako multiplikační faktor zesilující extrémní rizika. Součtem základní indexové hodnoty a přírážky ($ZIHN + PN$ resp. $ZIHD + PD$) získáme celkovou indexovou hodnotu nebezpečí (CIHN), plynoucí z vojenské činnosti, resp. celkovou indexovou hodnotu dopadu (CIHD), která zase ukazuje na citlivost životního prostředí vzhledem k jeho potenciálnímu poškození. Druhým krokem je určení environmentální charakteristiky rizika (ECR), která je součinem dvou předchozích indexových hodnot ($CIHN \times CIHD$). Je rovněž bezrozměrným číslem (indexem), prostřednictvím kterého pak za pomoci tabulky environmentálních vlivů určíme možnosti výcviku jednotky v dané lokalitě.

Výhodami uvedeného návrhu jsou možnosti všestranného použití metody ve vztahu k variabilnímu organickému složení cvičících jednotek různých druhů vojsk a armád NATO. Dalším pozitivním faktorem je flexibilita navržené metody, která zajišťuje její úspěšné použití jak na pozemcích, kde vlastnická práva vykonává Ministerstvo obrany (vojenské újezdy, posádková cvičiště), tak i na pozemcích soukromých vlastníků.

2. Klasifikace dopadové skupiny chráněná území

V současné době je návrh metody neustále rozšiřován o další skupiny nebezpečí a dopadu, mezi něž patří i níže klasifikovaná skupina chráněná území, která navazuje a rozšiřuje problematiku členění a indexového ohodnocení půd, jenž byla prezentována počátkem roku 2004 ve vědecké seriálové publikaci Vojenské rozhledy [4].

Skupina chráněná území řeší komplexně problematiku týkající se ochrany územních úseků nebo větších územních celků s dochovanými přírodními či krajinářsko-estetickými hodnotami. Jedná se např. o národní parky, chráněné krajinné oblasti, přírodní rezervace, přírodní památky, přírodní parky, významné krajinné prvky či územní systémy ekologické stability.

Ochrana území je dle zákona o ochraně přírody a krajiny [5] klasifikována do dvou základních stupňů, a to na obecnou a zvláštní. Dalším významným ochranným prvkem je přechodně chráněná plocha, která slouží jako specifický nástroj k dočasné ochraně určitých území.

Pro některé útvary, přírodní objekty či úseky krajiny, přispívající k podpoře ekologické rovnováhy nebo mající významnou krajinotvornou funkci definuje zákon všeobecné podmínky

ochrany. Tyto lokality nebo i větší krajinné úseky jsou označovány jako **obecně chráněná území** a jsou jimi:

- ❑ přírodní parky
- ❑ významné krajinné prvky
- ❑ územní systémy ekologické stability

Přírodní parky jsou území s nižším stupněm ochrany, nepovažují se přímo za chráněná území, ale pouze za prostředek k ochraně přírody. Tato území pokrývají větší přírodně zachovalé celky, které byly dříve označovány jako oblasti klidu. Přírodní parky nejsou definovány v zákoně o ochraně přírody a krajiny, není povinná jejich centrální evidence. Vyhláší je okresní úřady, které jsou také odpovědné za jejich stav a činnost.

Významné krajinné prvky – ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významné krajinné prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera a údolní nivy. Dále jsou to jiné části přírody, které orgán ochrany přírody jako významné krajinné prvky zaregistruje. Jedná se např. o mokřady, stepní trávníky, remízky, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, skalní útvary, výchozy a odkryvy. Registraci významných krajinných prvků provádí příslušný pověřený obecní úřad.

Územní systém ekologické stability krajiny je vzájemně propojený soubor přírodních i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Je tvořen biocentry a biokoridory a jeho postupné navrhování probíhá ve třech navzájem provázaných hierarchických úrovních – nadregionální (republikové), regionální (okresní) a lokální (obecní).

Druhým a současně nejvýznamnějším ochranným stupněm jsou *zvláště chráněná území*. Jedná se o arey s přísnějším režimem ochrany vztaheným na konkrétní území s přesným plošným vymezením. Zvláště chráněná území jsou vyhlášována v následujících kategoriích:

- ❑ národní parky
- ❑ chráněné krajinné oblasti
- ❑ národní přírodní rezervace
- ❑ přírodní rezervace
- ❑ národní přírodní památky
- ❑ přírodní památky

Vzhledem k tomu, že mezi jednotlivými kategoriemi jsou rozdíly nejen ve způsobech ochrany (viz níže uvedená klasifikace NP a CHKO do zón odstupňované ochrany přírody), ale i v jejich rozloze, je v praxi používáno pro národní parky a chráněné krajinné oblasti označení *velkoplošná* území na rozdíl od ostatních, která jsou zahrnována pod pojem *maloplošná*.

První kategorií jsou **národní parky**. Jedná se o celosvětově užívanou kategorii, v níž jsou vyhlášována mezinárodně nebo celostátně významná a jedinečná území s dochovanými přírodními nebo málo ovlivněnými ekosystémy. Veškeré využívání národního parku je podřízeno zachování a zlepšení přírodního prostředí a musí být v souladu s vědeckým i kulturně-osvětovým a výchovným posláním. Území národních parků jsou členěna do čtyř zón odstupňované ochrany, jimiž se určují limity hospodaření a jiného využívání přírodního potenciálu. Nejprísnější režim je stanoven pro první zónu. Na území národních parků je omezen volný pohyb veřejnosti, podrobnosti jsou stanoveny v jejich návštěvních řádech. Národní parky mají samostatný správní orgán

Název národního parku	Rok vyhlášení	Rozloha [ha]
Krkonošský národní park	1963	36 300
Národní park Podyjí	1991	6 300
Národní park Šumava	1991	69 000
Národní park České Švýcarsko	2000	7 900
Rozloha celkem [ha]		119 500

Tab. 1: Přehled a rozlohy národních parků
Zdroj: <http://www.nature.cz/>

Název CHKO	Datum vyhlášení	Rozloha [ha]
Beskydy	5.3.1973	116 000
Bílé Karpaty	3.11.1980	71 500
Blaník	29.12.1981	4 000
Blanský les	8.12.1989	21 235
Broumovsko	27.3.1991	41 000
České středohoří	19.3.1976	107 000
Český kras	12.4.1972	13 200
Český ráj	1.3.1955	18 152
Jeseníky	19.6.1969	74 000
Jizerské hory	8.12.1967	35 000
Kokořínsko	19.3.1976	27 000
Křivoklátsko	24.11.1978	63 000
Labské pískovce	27.6.1972	24 500
Litovelské Pomoraví	29.10.1990	9 600
Lužické hory	19.3.1976	35 000
Moravský kras	4.7.1956	9 200
Orlické hory	28.12.1969	20 000
Pálava	19.3.1976	7 000
Poodří	27.3.1991	8 150
Slavkovský les	3.5.1974	64 000
Šumava	27.12.1963	94 480
Třeboňsko	15.11.1979	70 000
Žďárské vrchy	25.5.1970	71 500
Železné hory	27.3.1991	38 000
Rozloha celkem [ha]		1 042 517

Tab. 2: Přehled a rozlohy chráněných krajinných oblastí
Zdroj: <http://www.nature.cz/>

– správu národního parku, který koordinuje a řídí všechny hlavní aktivity, týkající se zásahů do přírodního prostředí. Přehled, roky vyhlášení a rozlohy národních parků jsou uvedeny v **tab. 1**.

Chráněné krajinné oblasti jsou již národní kategorií České republiky, určenou k ochraně rozlehlějších území nebo celých geografických oblastí s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristickým reliéfem a převahou přirozených, resp. polopřirozených ekosystémů. Významnými estetickými hodnotami takových krajin bývají i dochované památky historického osídlení. Ochrana těchto oblastí je odstupňována do čtyř zón, stejně jako tomu je u národních parků. Součástí první (nejpřísnější) zóny jsou zvláště chráněná území menší rozlohy, tzv. maloplošná. Každá oblast má pro koordinaci činností, které se dotýkají přírodního prostředí, svoji samostatnou správu. Všechny jednotlivé správy jsou pak centrálně řízeny Správou CHKO ČR. Chráněné krajinné oblasti se vyhláší vládním nařízením. V současné době je v této kategorii chráněno 24 území, jejichž přehled, data vyhlášení a rozlohy jsou uvedeny v **tab. 2**.

Národní přírodní rezervace jsou nejvýznamnější kategorií z tzv. maloplošných zvláště chráněných území. Poskytují ochranu jedinečným přírodním ekosystémům nebo jejich souborům, vázaným na přirozený reliéf a typickou geologickou stavbu, v mezinárodním nebo národním měřítku ojedinělým svou strukturou, zachovalostí a přítomností význačných přírodních fenoménů. Cílem ochrany je uchování nebo zlepšení stavu těchto ekosystémů a dynamických procesů v nich probíhajících. Základní ochranné podmínky jsou stanoveny zákonem a zakazují všechny činnosti, které by mohly negativně ovlivnit přírodní vývoj. Hospodářské využívání je vyloučeno s výjimkou

činností, kterými udržuje nebo podporuje stabilita jednotlivých ekosystémů. Dále je v nich vyloučena těžba veškerých surovin, jakákoliv výstavba, chovy zvířete, pořádání hromadných sportovních či společenských akcí a všechny další aktivity a zásahy, mající za následek změnu dochovaných přírodních složek – vegetačního krytu, fauny, vodního režimu, půdy nebo jejího chemizmu. Národní přírodní rezervace zřizuje obecně závazným předpisem (vyhláškou) Ministerstvo životního prostředí. V současné době je v této kategorii vyhlášeno 110 území, přičemž mezi nejznámější a nejcennější z nich patří např. Černé a Čertovo jezero, Boubínský prales, Praděd nebo Mohelenská hadcová step.

Národní přírodní památky jsou zpravidla územími menších rozloh s cílem zachování určitých specifických přírodních objektů vysoké (národní až nadnárodní) hodnoty. Předmětem ochrany v NPP může být geologický nebo geomorfologický útvar (jeskyně, geologický profil), naleziště velmi vzácných nerostů, výskyt velmi vzácných a ohrožených druhů živočichů či rostlin ve fragmentárně zachovaném ekosystému, nebo také útvar zformovaný člověkem (historicky cenné parkové úpravy krajinných úseků, arboreta apod.). Obdobně jako je tomu u národních přírodních rezervací i národní přírodní památky vyhláší Ministerstvo životního prostředí obecně závazným předpisem (vyhláškou). Jako NPP je vyhlášeno celkem 102 území. Známe jsou např. Kozákov, Zlatý Kůň nebo Babiččino údolí.

Přírodní rezervace jsou určeny k ochraně ekosystémů význačných pro určitý region či geografickou oblast. Mají stanoveny obdobné základní ochranné podmínky jako národní přírodní rezervace a vyhláší je obecně závazným předpisem příslušný krajský úřad. Přírodních rezervací je v současné době 750.

Přírodní památky jsou obdobou národních přírodních památek, avšak pouze s regionálním významem. Jejich prostřednictvím lze chránit fragmenty ekosystémů, geologické útvary nebo významné tvary reliéfu, či výskyt vzácných druhů organismů na sekundárních stanovištích. Podobně jako u přírodních rezervací zřizuje jejich ochranu příslušný krajský úřad. Tato kategorie je z hlediska počtu nejobsáhlejší, protože zahrnuje 1180 chráněných území a objektů.

Seznam všech národních přírodních rezervací, národních přírodních památek, přírodních rezervací a přírodních památek je uveden v příloze č. 5 prováděcí vyhlášky Ministerstva životního prostředí ČR [6].

Národní parky a chráněné krajinné oblasti jsou děleny do čtyř zón odstupňované ochrany přírody [7]:

- ❑ **I. zóna** zahrnuje území s nejvýznamnějšími přírodními hodnotami, zejména přirozené nebo málo pozměněné ekosystémy a další mimořádně hodnotná území.
 - **Cíl:** uchování nebo postupná obnova samořídících funkcí a maximální omezení lidských zásahů
 - **Využití:** nejjemnější formy hospodaření na loukách a v lesích, revitalizace toků, redukce turistických cest
- ❑ **II. zóna** zahrnuje území hospodářsky využívaných lesních a zemědělských ekosystémů s místně uchovalými přírodními hodnotami vhodná pro šetrné hospodářské využívání, území s mimořádně dochovanou lidovou architekturou.
 - **Cíl:** udržení přírodních hodnot a zvyšování druhové a prostorové rozmanitosti ekosystémů
 - **Využití:** šetrné formy hospodaření na loukách a v lesích, zatravnění orné půdy, zachování extenzivních sadů, redukce turistických cest

- ❑ **III. zóna** zahrnuje člověkem značně pozměněné ekosystémy, intenzivně využívané lesní a zemědělské pozemky a nesouvisle zastavěná území sídel s územní rezervou.
 - **Cíl:** udržení a podpora využívání pro ekologicky optimalizované lesní hospodářství a zemědělství, ochrana typického krajinného rázu, vhodné formy turistiky a rekreace
 - **Využití:** běžné lesní hospodaření s cílem dosáhnout co nejprírozenější skladby, běžné luční a pastevní hospodaření s postupným převedením na ekologické zemědělství, protierozní opatření na orné půdě, výstavba respektující charakter osídlení a dotvářející krajinný ráz, využití území pro veřejnost na principech trvalé udržitelnosti
- ❑ **IV. zóna** zahrnuje člověkem poškozené části přírody a souvisle zastavěná území sídel s územní rezervou.
 - **Cíl:** zabezpečení prostoru pro rozvoj obcí
 - **Využití:** výstavba respektující charakter osídlení a dotvářející krajinný ráz, využití území pro veřejnost na principech trvalé udržitelnosti

Specifickým nástrojem k dočasné ochraně určitých území je **přechodně chráněná plocha**, jejímž cílem je obdobně jako u ostatních zvláště chráněných území rovněž ochrana cenných přírodních složek. Lze ji využívat pro případy okamžité potřeby chránit určitý přírodní objekt nebo jev, o jehož další existenci, tendenci vývoje nebo hodnotě nejsou k dispozici dostatečné informace. Jejím prostřednictvím lze např. stabilizovat podmínky prostředí při zahánění ohroženého ptačího druhu či chránit před devastací nepředvídaný soustředěný výskyt jedinců vzácného druhu rostliny nebo živočicha, o němž momentálně není známo, zda je pouze dočasný či trvalý. Dočasnou ochranu je možné tímto způsobem zajistit i na plochách, kde je žádoucí uchovat stávající přírodní poměry pro krátkodobější studijní či výzkumné účely. Vyhlášení přechodně chráněné plochy přísluší obcím s rozšířenou působností a provádí se rozhodnutím, které obsahuje:

- ❑ zdůvodnění a účel ochrany
- ❑ omezení činností, které by předmětný objekt mohly poškodit nebo zničit
- ❑ časové období, během něhož tato ochrana platí.

V rámci klasifikace katalogu skupin nebezpečí a dopadů představují chráněná území jednu z nejrozsáhlejších dopadových skupin. Její následné členění dle významu environmentální ochrany bude provedeno do dvou základních podskupin, a to na území se zvláštní a obecnou ochranou. Zvláště chráněná území budou dále utříděna do dvou kategorií podle citlivosti dopadů. Obdobná klasifikace bude provedena i u území s obecnou ochranou. Zobrazení podrobného členění má následující charakter:

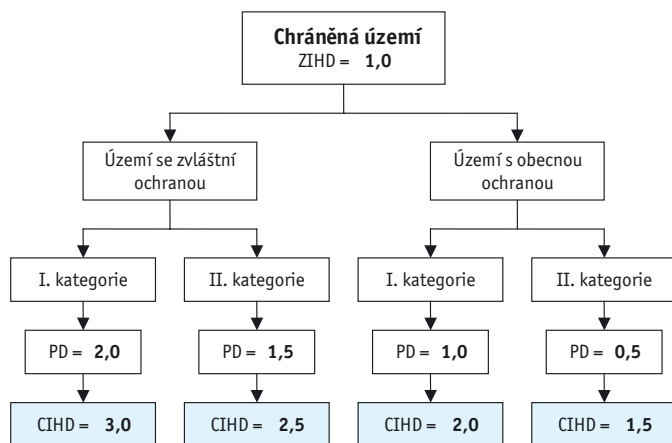
- ❑ Území se zvláštní ochranou
 - ❑ kategorie
 - I. zóna NP a CHKO
 - národní přírodní rezervace
 - národní přírodní památky
 - ❑ II. kategorie
 - II. zóna NP a CHKO
 - přírodní rezervace
 - přírodní památky

- ❑ Území s obecnou ochranou
 - ❑ I. kategorie
 - III. zóna NP a CHKO
 - přírodní parky
 - významné krajinné prvky
 - přechodně chráněné plochy
 - ❑ II. kategorie
 - IV. zóna NP a CHKO
 - územní systémy ekologické stability

3. Indexové ohodnocení dopadové skupiny chráněná území

Při přiřazování indexových hodnot se vychází z ověřeného systému, kdy byla u všech skupin dopadů, tedy i u půdy přiřazena stejná základní indexová hodnota (ZIHD = 1,0) [3]. Druhým krokem je pak stanovení přírážky dopadu (PD) pro jednotlivé kategorie, a to podle odolnosti od nejméně odolných k nejodolnějším. Na závěr je součtem dvou předchozích hodnot vyčíslena celková indexová hodnota dopadu (CIHD), na základě níž se stanovuje environmentální charakter rizika a posuzuje se vlivu výcviku na danou složku životního prostředí.

Klasifikace a indexové ohodnocení skupiny chráněná území je pro přehlednost znázorněno na obr.

Legenda:

CIHD - celková indexová hodnota dopadu
 ZIHD - základní indexová hodnota dopadu
 PD - přírážka dopadu

Obr.: Klasifikace a indexové ohodnocení dopadové skupiny chráněná území

Součtem základní indexové hodnoty dopadu a přírážky dopadu dostáváme dvě podskupiny chráněných území, členící se vždy dále do dvou kategorií, jejichž vypočtená celková indexová hodnota se pohybuje v intervalech od 3 do 1,5. Index vyjadřuje význam postavení chráněných území a hodnotu jejich citlivosti na negativní dopady. Nejcitlivější jsou např. území se zvláštní

ochranou, a to I. i II. kategorie (index 3 a 2,5). Nízký index u území s obecnou ochranou II. kategorie (index 1,5) pak vyjadřuje možnosti využití těchto území, kde je hrozba ekonomických škod nižší než u zvláště chráněných území, k určitým vojenským účelům.

Následné určení environmentální charakteristiky rizika (ECR) je vypočteno součinem dvou indexových hodnot (CIHD x CIHN), tj. celkové hodnoty dopadu na životní prostředí a celkové hodnoty nebezpečí plynoucí z vojenské činnosti. Získaným hodnotám ECR, které samy o sobě nemají žádnou environmentální charakteristiku, bude následně přiřazena vhodná interpretační stupnice. Výsledkem procesu budou tři úrovně doporučující způsob realizace výcviku, a to od úrovně A nemající žádná omezení po úroveň C, která bude signálem upozorňujícím, že není vhodné předmětnou činnost v dané lokalitě uskutečnit.

Závěr

Po přiřazení interpretační stupnice vypočítaným indexovým hodnotám environmentálního charakteru rizika získá velitel jednoznačný přehled o možnostech uskutečnění výcviku, který bude vykazovat co možná nejnížší negativní vliv na životní prostředí. Bude-li se např. zvyšovat indexová hodnota dopadu vyjadřující citlivost prostředí, v našem případě chráněných území, je nutné snížit indexovou hodnotu nebezpečí, tzn. provést adekvátní snížení vlivu určité výcvikové aktivity. Celkový index (ECR) lze ovšem také snížit takovým způsobem, že vojenskou výcvikovou činnost omezíme pouze na ta dopadová území, která mají nejnížší index, což znamená že jsou nejméně citlivá na negativní vlivy. Na základě toho, že nejsou všechny lokality chráněných území vhodné pro všechny druhy vojenského výcviku, závisí na veliteli jak se rozhodne na základě doporučení důstojníka zodpovědného za životní prostředí a důstojníka zodpovědného za výcvik – změnit způsob výcviku nebo lokalitu.

Dopadová skupina chráněná území je dalším dílem sestavované mozaiky, která postupným doplněním všech skupin nebezpečí a dopadů vytvoří tolik potřebnou indexovou metodu hodnocení vlivu vojenského výcviku na životní prostředí.

email: d.rehak@email.cz

Literatura:

- [1] NATO ETWG. Army Training Impacts on the Environment Survey. In *Record of Proceedings*. NTG/ASG Environmental Training Working Group. Belgium, Namur, 21-25 April 1997, Annex H, 8 p.
- [2] KOMÁR, A., DVOŘÁK, J. and BŮŽEK, F. Index of Environmental Acceptability of Training. In *Record of Proceedings*. NTG/ASG Environmental Training Working Group. Germany, Aachen, 18-22 September 2000, Annex O, 10 p.
- [3] ŘEHÁK, D. a KOMÁR, A. Index of Environmental Acceptability of Military Activities. In *Sborník 3. mezinárodní konference Ekonomika, logistika a ekologie v ozbrojených silách III*. 1. vyd. Brno: Vojenská akademie, 2003, s. 233-244. ISBN 80-85960-59-1.
- [4] KOMÁR, A. a ŘEHÁK, D. „Možnosti klasifikace dopadů vojenských činností na půdu.“ *Vojenské rozhledy*, Praha, 2/2004, s. 109-116. ISSN 1210-3292.
- [5] *Zákon ČNR č. 460/2004 Sb., ochraně přírody a krajiny*. Sbírka zákonů ČR.
- [6] *Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona ČNR č. 460/2004 Sb., o ochraně přírody a krajiny*. Sbírka zákonů ČSFR.
- [7] <http://www.cesraj.chkokr.cz/cs/ochrana-prirody/zonace/>.